

НАУЧНИ СКУП
**РЕЦЕПЦИЈА
СТАРИХ
СВЕТОВА**

КЊИГА АПСТРАКАТА

Београд, 2023.

Научни скуп
**РЕЦЕПЦИЈА СТАРИХ
СВЕТОВА**

Етнографски институт САНУ
15. децембар 2023. године

КЊИГА АПСТРАКАТА

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

Издавач:

Етнографски институт САНУ
Кнеза Михаила 36/IV, Београд, тел. 011 2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
<http://www.etno-institut.co.rs>

За издавача:
Драгана Радојичић

Уредници:
Лада Стевановић
Ноел Путник

На корицама:
Cupid with a Bow, Port Adelaide,
мурал (9 x 17m), © PichiAvo

Лектура и припрема за штампу:
Ноел Путник

Штампа:
Black and White,
Пожешка 37, Београд

Тираж: 100
ISBN-978-86-7587-122-4

НАУЧНИ ОДБОР

Проф. др Драгана Радојичић, др Мирослава Лукић
Крстановић, др Јадранка Ђорђевић Црнобрња,
др Срђан Радовић, др Маја Грујић

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

Лада Стевановић, Ноел Путник, Ђурђина
Шијаковић Маиданик, Иван Милековић

УВОДНА РЕЧ

Овај научни скуп посвећен је рецепцији старих светова и њихових култура, културних феномена и епоха у целини. Сам термин рецепција (лат. *receptio*, *-onis*, f.) у контексту хуманистичких наука означава истраживачко и критичко проучавање пријема и прихватања, тј. апропријације различитих култура и текстова (схваћених у најширем смислу). Тежиште рецепционистичких истраживања је на примаоцу, као и на контексту у којем се рецепција одвија – како оном ширем друштвеном и историјском, тако и индивидуалном (уметник/аудиторијум). Осим тога, у домен студија рецепције нарочито спадају и питања интеракције истраживачке позиције са самим предметом проучавања.

Рецепција се може изучавати у веома различитим културним контекстима – како у оном савременом, евроцентричном, тако и у контекстима других култура, у синхроној и дијахроној перспективи. Рецепција је нераскидиво повезана с појмовима наслеђа и традиције, који су динамички и идеолошки конотирани. Оријентисани према прошлости, ти се појмови увек дефинишу у садашњости, и то углавном из хегемоних позиција, тако да је у свакодневици њихово значење есенцијализовано и уткано у идентитете као део непобитних представа о прошлости. Оба појма се критички преиспитују с позиција етнологије и антропологије, као и других хуманистичких наука, а неки од процеса који расветљавају конструисање традиције и наслеђа јесу управо истраживања у области рецепције.

Реч је о комплексним трансдисциплинарним подухватима који не преиспитују само оно што смо из прошлости наследили већ и оно што смо прошлости приписали, и то у различитим контекстима, епохама и периодима. У том смислу, као нарочито занимљива и неисцрпна (премда не и ексклузивна) тема остају античка Грчка и Рим као део европске прошлости и идентитета.

Определивши се за преиспитивање рецепције из вишеструких перспектива, организатори скупа се надају да ће истраживачи из различитих друштвених и хуманистичких дисциплина (антропологије, историје, археологије, класичних наука, историје уметности, филозофије, књижевности, критичке теорије и др.) допринети што обухватнијем разумевању ове важне теме.

У Београду,
5. децембра 2023.

Уредништво

ПРОГРАМ СКУПА

I РЕЦЕПЦИЈА АНТИКЕ КРОЗ ВРЕМЕ И ПРОСТОР

Модерира: Иван Милековић

Сандра Шћепановић: *Емпедокле у Платоновим митовима*

Иван Милековић: *Сполијација као рецепција класичне антике у позноантичкој Атини*

Немања Радуловић: *Рецепција старе Индије у српској култури*

Ненад Ристовић: *Протејски карактер рецепције класичне антике у српској култури XVIII столећа*

II РЕЦЕПЦИЈА АНТИЧКИХ МОТИВА И МИТОВА У КЊИЖЕВНОСТИ

Модерира: Ђурђина Шијаковић Маиданик

Лариса Орлов Вилимоновић: *Рецепција мотива инцеста: Компаративна анализа Апологија из Тира и модерних бајки*

Ана Петковић: *Песник и реч: античка и руска лирика у преводу Бранка Миљковића*

Лада Стевановић: *Исповест чаробнице – Кирка Маделин Милер*

III АНТИКА У НАУЧНОМ И УМЕТНИЧКОМ ДИСКУРСУ

Модерира: Марко Теодорски

Зорица Кузмановић: *Рецепција класичног грчког наслеђа у савременим студијама археологије*

Ђурђина Шијаковић Маиданик: *Рецепција осјећања? Неке могућности у истраживању емоција у савременим хеленским студијама*

Гордана Благојевић: *Византијско (црквено) појање и Византија у огледалу вербалних асоцијација: антрополошки осврт*

Милан Томашевић: *Аристарх и знање о свемиру: две хиљаде година пре Коперника*

IV ЗАДОВОЉСТВО У (КОН)ТЕКСТУ

Модерира: Лариса Орлов Вилимоновић

Светлана Слапшак: *Роботи, аутомати, имагинариј ропства и хибридизације: како нас антика припрема за техно-револуције*

Иван Нишавић: *Уживање у антици*

Јелена Пилиповић: *Гласови (о) љубави. Реинвенција Платонове еротологије у Фрагментима љубавног говора Ролана Барта*

Ноел Путник: *О неким аспектима средњовековне и ренесансне рецепције Тимаја*

V ОКРУГЛИ СТО: РЕЦЕПЦИЈА СТАРИХ СВЕТОВА – ПЕРСПЕКТИВЕ И ПРИСТУПИ

Разговор воде:

Сташа Бабић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Марко Теодорски, Институт за књижевност и уметност у Београду

Милош Ћипранић, Институт за филозофију и друштвену теорију у Београду

АПСТРАКТИ

Гордана Благојевић

Етнографски институт САНУ, Београд

Византијско (црквено) појање и Византија у огледалу вербалних асоцијација: антрополошки осврт

Византијско (црквено) појање, које је свој развој започело у источном делу Римске империје, и данас се налази у употреби у појединим православним помесним црквама, а 2019. године уписано је на Унескову репрезентативну листу нематеријалне културне баштине човечанства. У овом живом музичком предању православне Цркве наталожени су напеви различитих историјских епоха, а придев „византијско” (пореклом из поствизантијског периода) додат му је тек крајем XIX и почетком XX века да би се подвукла разлика и специфичност ове музике у односу на вишегласне хорове који се појављују у грчкој богослужбеној пракси од XIX века.

Овај рад је настао на основу вишегодишњих теренских истраживања у Србији и Грчкој, методом посматрања са учествовањем, као и анкетирањем приликом којег су учесници истраживања писали вербалне асоцијације на појмове „византијска музика/појање”, „Константинопољ”, „Византија”. Циљ истраживања је да покаже на који начин људи различитих друштвених профила, узраста и интересовања доживљавају и прихватају ову врсту музике, а кроз њу и Византију.

Кључне речи: византијско црквено појање, Византија, вербалне асоцијације

Зорица Кузмановић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

Рецепција класичног грчког наслеђа у савременим студијама археологије

Излагање има за циљ да се осврне на питање статуса и улоге наслеђа класичне грчке културе, као и научних дисциплина које га истражују, у савременом друштву. Конкретније, биће речи о томе како артикулисати релевантност/оправданост класичних студија и археологије као њеног саставног дела након „рефлексивног заокрета”.

Рефлексивни заокрет, у овом случају, подразумева постмодернистичку, ауторефлексивну критику и својеврсно „признање” академске заједнице да њена научна истраживања и научни резултати често нису ни објективни нити идеолошки и политички неутрални, те да је претходна научна традиција вредновања и истраживања улоге и значаја класичне грчке културе функционисла више као идеолошки него научни пројекат. Другим речима, поставља се питање како образложити улогу и значај класичних студија у савременом друштвеном контексту, након што је установљено да је већина разлога и циљева којима је претходна традиција образлагала важност истраживања класичне грчке културе била више руковођена политичким и економским него уско научним интересима и принципима.

Кључне речи: рецепција, класично грчко наслеђе, рефлексивни заокрет, наука, археологија

Иван Милековић

Central European University, Vienna

Сполијација као рецепција класичне антике у позноантичкој Атини

Током периода од III до почетка VI века, Атина је претрпела значајне урбанистичке промене. Различити центри градског живота, од административних до верских, постепено су напуштани. Ипак, мноштво скулптура које су красиле ове градске целине сачувано је преношењем и адаптацијом у новом контексту. Досадашњи истраживачи ове теме указивали су на естетску природу процеса сполијације, сматрајући да су од ових скулптура формиране приватне колекције. Ово саопштење има за циљ да преиспита ту тезу постављену у науци, указујући на археолошки контекст у којем су скулптуре пронађене, као и на њихову функцију описану у писаним изворима. Додатно, у саопштењу се испитује однос позноантичких Атињана према класичној скулптури као виду културне меморије. На основу одабраних студија случаја, саопштење има за циљ да представи један од модела рецепције класичне антике у позноантичком периоду кроз призму односа према визуелној култури.

Кључне речи: Атина, антикварство, сполијација, културна меморија, неоплатонизам

Иван Нишавић

Универзитет у Београду, Институт за филозофију и друштвену теорију

Уживање у антици

Антика, с једне стране као епоха, период, историја или старина, а са друге, као идеја, илузија, сјећање или метафора, нераскидиво је везана са садашњошћу, и то не само овом садашњошћу, већ и сваком до сада (а и вјероватно ће слично бити и са сваком будућом садашњошћу).

На многе ствари се позивамо када своје активности, понашања, дјелања или размишљања оправдавамо античким узорима или коријенима. Најчешће су то различите врлине, мудрост или општи принципи попут доброте, рецимо. Ипак, овом приликом бих се осврнуо на један, на први поглед, скоро па нефилозофски аспект чији коријен такође можемо пронаћи у антици – а то је уживање. Уживање (хедонизам) није неуобичајена тема код античких филозофа (као код Аристипа, Платона или Епикура, да издвојимо само неке). Уживање никада није сматрано врлином, чешће је узимано као негативна него као позитивна карактеристика, а увијек је представљало значајан дио људског живота, од антике па до данашњих дана (штавише, чини се да највише заокупља савременог човјека).

У овом осврту биће ријечи и о темељима који су постављени при тумачењу уживања још у антици, а које данас узимамо као дате и општеприхваћене ставове. Уз то, један добар дио савремене литературе о задовољству, срећи, добром животу, као и веома популарне литературе о самопомоћи, умногоме се заснива на анализама античких филозофа, посебно епикурејаца и стоика,

неријетко злоупотребљавајући њихова тумачења и банализујући их до непрепознатљивости и, сходно томе, до бесмисла.

Природно је да се идеје које смо наслиједили из антике мијењају, реорганизују, прилагођавају и уклапају у савремено окружење. На овом мјесту корисно је назначити разлику између традиције, која представља континуитет или преношење утицаја кроз вријеме или са генерације на генерацију, и рецепције, под којом се више подразумијева тумачење, трансформисање или преуређивање наслеђа с тенденцијом стварања, а не само подражавања или пуког копирања и опонашања. Нешто слично догодило се и у ренесанси: под препородом антике, ослањање на античке узор узимало се као пожељно или корисно за креирање новог, другачијег и оригиналног (било да је ријеч о литератури, поезији или пак скулптури или сликарству). Тако исто рецепција антике и данас, на овај или онај начин, одудара од коријена, како у свим осталим аспектима тако и у прихватању, разумијевању и „конзумирању” уживања. У складу с тим, потпуно је јасно и очекивано одударање од античких норми или принципа уживања.

Ипак, иако су се средства, циљеви и начини уживања мултипликовали у односу на стара времена, ипак је остало нешто слично (да не кажем исто): унутрашњи, душевни аспекти који прате уживање или су проузроковани њиме. Осјећај задовољства је вјероватно идентичан, или макар сличан, код особа из IV в. ст. е., оних из XV в. н. е. и неког савременог човека. Управо ту лежи значај анализе и тумачења антике, који могу, макар ми се тако чини, допринијети мало смисленијем и хуманијем односу према ужицима, општем благостању и предностима које данашњи живот нуди.

Кључне ријечи: антика, Епикур, уживање, рецепција, задовољство

Лариса Орлов Вилимоновић
Филозофски факултет Универзитета у Београду

**Рецепција мотива инцеста:
Компаративна анализа Апологија из Тира
и модерних бајки**

Овај рад се бави испитивањем мотива инцеста у књижевним наративима, пратећи његову историјску еволуцију од антике до модерног доба. У основи, ова компаративна анализа упоређује класичну причу Апологија из Тира са одабраним модерним бајкама, укључујући *Магарећу кожу* Шарла Пероа (Charles Perrault), *Allerleirauh* браће Грим (Jacob and Wilhelm Grimm) и *Медведицу* Ђамбатисте Базилеа (Giambattista Basile). Кроз мултидисциплинарну призму која обухвата психоаналитичку теорију и антрополошке увиде, ово истраживање дубоко улази у културне, моралне и психолошке димензије инцестуозних тема у причама.

Полазећи од психоаналитичког оквира који је развио Сигмунд Фројд и потоњих психоаналитичких теоретичара (Жак Лакан, Ненси Чодоров, Џулијет Мичел и Џесика Бенџамин), ово истраживање проучава како инцестуозни мотиви функционишу као средства за истраживање несвесних жеља, као и друштвено-културолошких конструкција и итерација табуа. У фокусу анализе биће психолошко стање и мотивација ликова како у античким тако и у модерним наративима, са идејом да се осветли комплексност људског понашања приликом суочавања са трансгресивним темама.

Осим тога, ово истраживање осветљава како су друштвени ставови према инцестуозним темама еволуирали током времена, одражавајући промене у

културним нормама и моралним вредностима. Антрополошке перспективе се користе како би се ови наративи контекстуализовали унутар шире културне слике, с нагласком на значају инцеста као итеративне теме у људским причама која је фигурирала као одраз колективних друштвених анксиозности.

Компаративна анализа открива не само упорност мотива инцеста кроз векове већ и његову прилагодљивост различитим културним срединама. Кроз ово истраживање, рад нуди нијансирано разумевање начина на који књижевност – антички романи, а потом и мотиви античких романа присутни у модерним бајкама – одражава и обликује друштвене ставове, пружајући тако свеже увиде у интердисциплинарно поље психологије, историјске антропологије, наратологије и филологије.

Коначно, ово истраживање истиче трајну моћ бајки у суочавању с комплексним и табу темама, отварајући дискусију о свепрожимајућем и непрекидно присутном мотиву инцеста у античкој традицији, као и о његовом путовању у фолклорну традицију западне Европе.

Кључне речи: Аполоније Тирски, антички роман, рецепција антике, мотив инцеста, бајке, *Магарећа кожа*, браћа Грим, Шарл Перо, Фројд, табу

Ана Петковић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

**Песник и реч: античка и руска лирика у преводу
Бранка Миљковића**

Предмет рада су питања компаративне анализе и рецепције текстова аутора из доба антике у модерној европској и српској књижевности и уметности. Посебну пажњу обратићу на проблем трансформације и превода класичног песничког текста, грчког и римског, у модерној поезији. У завршном делу реферата анализираћу такст појединих песама Осипа Манделштама у преводу Бранка Миљковића, први пут објављених у књизи *Шум времена* (Београд, 1962).

У лирици Осипа Мадельштама (*Tristia*), при новом прекрајању епских мотива лутања и повратка, доминира тон тужбалице и плача који на посебан начин боји глас песника и наводи на измењено читање Овидијеве рецепције Хомера. Неколико ода написаних у стилу епиникије доноси тематску промену чији се ток изражава сликом смене таме и светла, лајтмотивом који одређује и ритам песама као што су *Налазач потковице* и *Крижуљаста ода*.

Миљковићеви преводи Манделштамових ода били су у више наврата предмет најоштрије књижевне критике. У препевима ових ода, међутим, може се пратити потрага песника за „тајнственим и древним” у српском језику и за новим медијумом откривања најдубљег смисла наслеђене песничке слике одражене у речима.

Кључне речи: рецепција антике, модерна књижевност, трансформација песничког текста, тужбалица, плач, епиникија, превод, „тајанствено и древно”

Јелена Пилиповић

Филолошки факултет Универзитета у Београду

**Гласови (о) љубави. Реинвенција Платонове
еротологије у *Фрагментима љубавног говора*
Ролана Барта**

Мислилац који је надасве задужио теорију мита и теорију књижевности, Ролан Барт је својим позним списом *Фрагменти љубавног говора (Fragments d'un discours amoureux, Paris, 1977)* указао и на нове путеве мишљења (о) љубави. Књига блиставе дисхармоније, осведочила се као један од угаоних каменова савремене еротологије, а чврсто се утемељује у Платоновим дијалозима *Гозба* и *Федар*, гдегде се такмичећи са њима у идејној креативности. Међу многобројним аналогјама вреди посебно указати на дифрактованост еротске визије. У Платоновим делима еротска визија се дифрактује захваљујући полифонијској и палинодијској структури текста, а у Бартовој књизи то се постиже захваљујући форми интенционалног фрагмента која потире сваку могућност системске теорије. Осцилирајући на тананој оштрици између универзалног и индивидуалног, два мислиоца приказују *eros* као разносмерну енергију, чиме разоткривају свепрожимне особености култура којима припадају.

Кључне речи: ерос, еротологија, полисемија, полифонија, фрагмент, култура

Ноел Путник

Етнографски институт САНУ, Београд

О неким аспектима средњовековне и ренесансне рецепције *Тимаја*

Дијалог *Тимај* из више разлога заузима посебно место у корпусу Платонових списа. У нововековној научној рецепцији, оцене о том спису кретале су се у изузетно широком распону: од оних о *Тимају* као најтеже разумљивом и „најодбојнијем” Платоновом спису (Б. Цвет) до оних о *Тимају* као најважнијем од свих дела грчког филозофа (А. Н. Вајтхед). Такве варијације у оценама не изненађују јер се ради о изузетно комплексном тексту у којем се тематски преплићу космогонија, космологија, метафизика и антропологија. Различитим евалуацијама је, осим тога, допринела и рукописна традиција *Тимаја*, која овај Платонов дијалог издваја од осталих. Реч је о фактички једином Платоновом спису који је у континуитету био доступан европском Западу током читавог средњег века, према као превод и у фрагментарној форми. Чак и тако, он је у појединим епохама средњег века, а нарочито у ренесансном хуманизму, остварио изузетан утицај на филозофију и теологију – увек, додуше, кроз битно различите рецепције, сагледаван и тумачен кроз доминантне вредности епоха. У свом излагању указују на главне тачке како у развоју рукописне традиције *Тимаја*, тако и у развоју његових интерпретација на латинском Западу: од Цицероновог и Калцидијевог превода, преко тумачења Амброзија, Августина и катедралне школе у Шартру, све до Марсилија Фичина. С обзиром на трајност и интензитет свог утицаја, *Тимај* се указује као

егземпларна студија случаја на пољу рецепцијских истраживања јер његова тумачења у различитим епохама по правилу више говоре о самим епохама и њиховом културноисторијском и социјалном контексту него о дијалогу, узимајући из њега оно што им је било најпотребније, а потискујући у други план оно што је превазилазило оквире датог контекста.

Кључне речи: Платон, рецепција *Тимаја*, рукописна традиција, коментари, Цицерон, Калцидије

Немања Радуловић

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Рецепција старе Индије у српској култури

„Оријентална ренесанса” (Р. Шваб) из периода романтизма донела је Европљанима нову слику Индије чији многи елементи живе и данас као општа места (Индија као место духовности и мудрости, као заједничка колевка и еталон старине). Ипак, могу се разликовати неки варијетети унутар европских култура. У том компаративном оквиру европске рецепције даћемо поглед на српску културу, нарочито у поређењу са енглеском и немачком сликом Индије које су биле највише проучаване. Приметно је да „српска Индија” има неке црте које дели са, рецимо, немачком, попут слике Индије као идеализоване земље мудрости. Али, што је још важније, српска рецепција има и неке особености које се срећу у различитим историјским, идејним, друштвеним контекстима XIX и XX века. Таква је снажна индофилна црта која се јавља како у XIX веку тако и код међуратних панхуманиста и касније у контексту комунизма. Ова индофилија великим делом је одређена идентификацијом са колонизованом Индијом кроз искуство сопствене националне историје.

Кључне речи: Индија, рецепција, романтизам, колонијализам, санскрт

Ненад Ристовић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

Протејски карактер рецепције класичне антике у српској култури XVIII столећа

У раном новом веку – од ренесансе до просветитељства – рецепција класичне антике била је, као ниједан други културни феномен, огледало културноисторијских кретања, па је то случај и у српској култури, у којој је цела ова епоха, због цивилизацијског кашњења, ограничена на XVIII столеће. У згуснутом раздобљу у коме су скоро истовремено у видокруг српских културних посленика ушли сви европски интелектуални и уметнички феномени раног нововековља – од хуманизма преко барока до рационализма, сентиментализма и неокласицизма – као потка стоји класична антика. Већ стога њено реципирање у српској књижевности – за ову прилику ограничићу се на ову област културе – било је врло полиморфно. И сами мотиви за рецепцију класичне антике у српској култури овога раздобља колико су програмски толико су и индивидуални; првенствено су пак у вези с културном модернизацијом – која је започела као реформа црквене просвете да би постепено добила црте секуларизације културе. У сваком од ових културних програма класична антика имала је важну, често и доминантну улогу, али је, у суштини, цивилизацијско наслеђе античких Грка и Римљана узимано за вредно као средство у апологетске сврхе, а као такво често било не само употребљавано него и злоупотребљавано. Динамично свеприсутна, рецепција класичне антике била је отуда и пуна контрадикторности, па код једног истог писца, као што је Доситеј Обрадовић

– амблематска личност овог периода српске културе – она је могла да се манифестује и као „приправа за еванђеље” из освештане хришћанске традиције и као део актуелне просветитељске полемике са црквеним структурама, догмама и сујеверјем. Будући да постоје различити термини за означавање рецепције класичне антике у зависности од контекста – (класични) хуманизам (хришћански и секуларни), (нео)класицизам, класична традиција / класично наслеђе, хеленофилија – у комплексном случају српске културе XVIII столећа употребљиви су практично сви. Осим што ћу приказати како је класична антика била инволвирана у распре вођене око централног питања епохе, религије – у литерарној реализацији махом кроз реторичке поступке као што су егземплум и хрија – указао бих и на то како су постпросветитељски интелектуални процеси довели до формализације рецепције класичне антике у српској књижевности у виду неокласицизма.

Кључне речи: класична антика, рецепција, хуманистичка традиција, класицизам, културна идеологија, реторика, Доситеј Обрадовић

Светлана Слапшак

Др проф. у пензији, Љубљана

**Роботи, аутомати, имагинариј ропства и
хибридизације: како нас антика припрема за техно-
револуције**

Карел Чапек је створио неологизам робот на словенској основи, који је, заједно са вампиром, остао у међународном речнику. У њему су садржана значења рад и роб. Антички имагинариј створен је по истом обрасцу и Чапек је имао узор. Два узора били су античка хибридизација тела, о чему сведочи не само античко сликарство, посебно цртежи на вазама, већ и текстови у којима се хибридна бића описују. Други узор биле су античке праксе, посведочене већ од IV века п. н. е.: врхунски техничари израђивали су, сем иновативних машина за рат, пловидбу, градски комфор, научне експерименте и мерење свих врста, и читав низ машина, многе у људском облику, за кућно уживање и јавни спектакл: представе пред храмовима, кућне виноточилице, мини-позоришта за улицу и по кући и слично. Сасвим извесно се фантазме ропства и хибридизације мешају већ у античким протомоделима. Механизми, као што је аналогни компјутер са Антикитере, показују како далеко је та технологија доспела. Да Винчијеви војни и карневалски роботи одређују нов почетак роботизма, који у XVIII веку достиже врхунац са аутоматима-перформаторима. Данашњи реални свет, у којем превлађују војнички и радни роботи, док у популарној култури мислећи робот допуњује фантазму, упија и исијава ужас експлоатације у свим облицима и психолошким опасностима: он је

поливалентни симбол капитализма, највеће данашње опасности по човечанство.

Кључне речи: работи, аутомати, имагинариј ропства, антика, техно-револуција

Лада Стевановић

Етнографски институт САНУ, Београд

Исповест чаробнице – *Кирка* Маделин Милер

Ово излагање биће посвећено роману *Кирка* (2018) Маделин Милер, који представља не само пример рецепције *Одисеје* и других античких митова о Кирки већ и њихових познијих верзија и рецепција. Роман даје глас озлоглашеној чаробници кроз чију причу се проблематизују бројне историјске али и савремене теме – друштвене хијерархије, неједнакости и потчињености, насиља и рата, породичних односа (комодификације женског тела и сексуалности, али и односа родитеља према деци). Прича о Кирки, Одисеју и његовим пратиоцима испричана је из женског угла, као исповест личности са маргине и може се ставити у контекст феминистичке праксе ревизије митова.

Свет богова, нарочито интересантан и важан за Хомерове епове (које одликује непрекидно преплитање божанског и људског плана), сегмент је коме је ауторка посветила посебну пажњу, помно описујући односе међу боговима, али и њихов изглед и понашање, као и утицај на људе пружајући комплексну слику, засновану на добром познавању споменутих епова и других грчких митова о Кирки. Роман представља пример рецепције антике који почива на темељном познавању не само грчких митова, већ и грчке историје, свакодневице и књижевности, па и појединих академских проблема (питање интерпланарности у Хомеровим еповима) кроз фикцију, у узбудљивом роману који се истовремено бави савременим темама.

Кључне речи: *Кирка*, Одисеј, антички митови, рецепција кроз историју, женски глас, ревизија мита

Милан Томашевић

Етнографски институт САНУ, Београд

**Аристарх и знање о свемиру:
две хиљаде година пре Коперника**

Излагање је посвећено рецепцији античких модела универзума у савременом научном и научно-популарном дискурсу. Када данас гледамо научно-популарне серијале, стичемо утисак да је увек неопходно „исправити неправду” нанету неком од древних филозофа. Такав је случај и са Аристархом са Самоса, првим човеком који је јасно одредио положај Сунца и планета у Соларном систему. Однос Коперника према Аристарху често је коришћен као израз неке врсте занемаривања, са чиме се ствара одређена представа о генеалогiji идеје хелиоцентричног система. На том примеру, могуће је посматрати историју научних идеја које воде порекло из антике, а чија савремена рецепција отвара питање: да ли су неке од најважнијих савремених космолошких концепција заиста већ промишљене у првом миленијуму пре нове ере? У потрази за одговором на то питање, могуће је сагледати пријем, прихватање и апропријацију елемената култура Грчке и Рима и њихову континуирану животворност.

Кључне речи: Аристарх, Коперник, космологија, идеје, експеримент, знање

Ђурђина Шијаковић Маиданик
Етнографски институт САНУ, Београд

**Рецепција осјећања?
Неке могућности у истраживању емоција у
савременим хеленским студијама**

Истраживање емоција је млада грана у студијама грчко-римских култура (и шире), и нуди сасвим нове могућности у рецепцији антике, потребујући и поспјешујући интердисциплинарност (у првом реду, размјену увида и алата антропологије, психологије, социологије, историје, философије, лингвистике, неуронаука). Иако је прошло тек педесет година континуалног научног рада, ово поље већ одликује одређена зрелост и могу се издвојити два таласа истраживања.

У саопштењу ћу дати детаљнију скицу овог узбудљивог поља истраживања у развоју и поменућу најважније ауторе, нека ограничења и нове концепте. Скренућу пажњу на нарочит потенцијал књижевних текстова епског и драмског жанра у којима се огледају парадигматични емоционални сценарији у широј култури и образложићу њихов комплексан утицај на (античку) публику. Овдје се отвара једна „нова“ капија за рецепцију антике: непосредно, живљено емотивно искуство је заувјек изгубљено, али у књижевној репрезентацији налазимо добра свједочанства о афективности на дјелу: у представи ликова, у њиховој интеракцији са другим ликовима и интерном публиком, и у њиховом позивању на емоције екстерне публике. Тако емоционална перспектива (као нпр. социјална, економска, етичка) античких друштава постаје опипљива и преносива. Античко емоционално искуство нам је дакле бар

дјелимично доступно: можемо да промишљамо *културне моделе феноменологије осјећања* и представе тих модела посредством интерсубјективног медија језика.

Уз неколико опаски које се тичу мог субјективног истраживачког доживљаја, на крају желим да укратко представим сопствени фокус интересовања у овом пољу, а то је конкретно утјеловљено искуство људске емоције (у тијелу, простору, интеракцији) са карактеристичним симптомима, покретима, постуром, гестом – посредством којих се осјећање може изразити, симболизовати, конструисати и изазивати. Ако је конкретно физичко искуство емоција заувјек нестало, да ли је неке аспекте тог искуства истраживачу драмског и наративног књижевног текста ипак могуће дотаћи?

Кључне ријечи: хеленске студије, књижевни извори, концептуализација осјећања, утјеловљено искуство

Сандра Шћепановић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

Емпедокле у Платоновим митовима

Платон помиње Емпедокла по имену само двапут у својим дијалозима (*Theat.* 152e и *Men.* 76c), а на њега се несумњиво односи и израз „сицилијанске музе” у *Софисти* (242d). Међутим, Емпедоклово имплицитно присуство приметно је и другде у Платоновим делима, а највише у неколико тзв. Платонових митова, у миту о андрогиним људима у *Гозби* (189c–193d), миту о кочији душе у *Федру* (246a–257a) и у миту о стварању света у *Тимају* (29d–92c). Ослањајући се на критеријуме за распознавање Платонових митова које је установио Глен Мост у свом чланку „Платонове егзотерични митови” из 2012. године, преиспитаћемо положај и улогу емпедокловских елемената – у домену језика, појмовног садржаја и метафорике – да бисмо утврдили како они доприносе обликовању поменутих наратива. Научници су досад углавном претпостављали да се ту ради о Платоновој имплицитној критици Емпедокловог учења и његовом ироничном или пародичном приступу претходниковим идејама, али новије студије о структури и улози Платонових митова, како ћемо показати, пружају могућност да се преиспита и улога емпедокловских елемената у њима. Указаћемо на то да се они могу посматрати као *полазна тачка* и *традиционални узор* за обликовање Платонових прича, чија је улога била да привуку, упуте и поведу његову читалачку публику ка сложеним филозофским аргументима. У епохама које су уследиле, многе од тих прича надрасле су своју изворну намену.

Кључне речи: Емпедокле, Платонове митови, рецепција, митска традиција, филозофска аргументација

СПИСАК УЧЕСНИКА

Бабић, Сташа, Одељење за археологију, Филозофски факултет Универзитета у Београду
[stasa.babic@gmail.com]

Благојевић, Гордана, Етнографски институт САНУ Београд [gblagojevic@hotmail.com]

Кузмановић, Зорица, Одељење за археологију, Филозофски факултет Универзитета у Београду
[zoricakuzmanovic@gmail.com]

Милековић, Иван, Medieval Studies Department, Central European University, Vienna
[ivanmilekovic@hotmail.com]

Нишавић, Иван, Институт за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду
[nisavic.ivan@gmail.com]

Орлов Вилимоновић, Лариса, Одељење за историју, Филозофски факултет Универзитета у Београду [larisaorlovvilimonovic@gmail.com]

Петковић, Ана, Одељење за класичне науке, Филозофски факултет Универзитета у Београду
[anna.slav@live.com]

Пилиповић, Јелена, Катедра за општу књижевност и теорију књижевности, Филолошки факултет Универзитета у Београду [abaridovastrela@gmail.com]

Путник, Ноел, Етнографски институт САНУ, Београд
[noelputnik@gmail.com]

Радуловић, Немања, Катедра за српску књижевност са
јужнословенским књижевностима, Филолошки
факултет Универзитета у Београду
[nem_radulovic@yahoo.com]

Ристовић, Ненад, Одељење за класичне науке,
Филозофски факултет Универзитета у Београду
[nrstovi@f.bg.ac.rs]

Слапшак, Светлана, др проф. у пензији, Љубљана
[svetlanaslapsak@yahoo.com]

Стевановић, Лада, Етнографски институт САНУ, Београд
[lada.stevanovic@gmail.com]

Теодорски, Марко, Институт за књижевност и уметност у
Београду [teodorskimarko@gmail.com]

Томашевић, Милан, Етнографски институт САНУ,
Београд [milan.tomasevic@ei.sanu.ac.rs]

Ћипранић, Милош, Институт за филозофију и друштвену
теорију Универзитета у Београду
[miloscipranic@gmail.com]

Шијаковић, Маиданик Ђурђина, Етнографски институт
САНУ, Београд [djurdjina.s@gmail.com]

Шћепановић, Сандра, Одељење за класичне науке,
Филозофски факултет Универзитета у Београду
[sscepano@f.bg.ac.rs]

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

008(37/38):930.85](048.3)

**НАУЧНИ скуп Рецепција старих светова (2023 ;
Београд)**

Књига апстраката / Научни скуп Рецепција старих светова, Етнографски институт САНУ, 15. децембар 2023. године ; [уредници Лада Стевановић, Ноел Путник]. - Београд : Етнографски институт САНУ, 2023 (Београд : Black and White). - 34 стр. ; 21 cm

Тираж 100. - Стр. 5-6: Уводна реч / Уредништво.

ISBN 978-86-7587-122-4

а) Античко наслеђе -- Рецепција -- Апстракти б) Античка култура -- Утицаји -- Апстракти

COBISS.SR-ID 132294153